

ACC. N:R M. 14786: 1-29.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Nils Jönsson Önnestad*
Härad: *V Gönge* Berättare: " "
Socken: *Stoby och Önnestad* Berättarens yrke: *kamrer o. ämneslärare*
Uppteckningsår: *1958* Född år *1878* i *Stoby*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Öknamn m. m. s. 1-29.

I dialekten uttalades sällan namnen på samma sätt som de stavades. Bok-
eller ö
staven i utbyttes ofta mot e, t.ex. Nels i st.f. Nils, Jens i st.f. Jöns
I gammal göingedialekt sade man Neuls i st.f. Nils. En dräng på Kärling-
berga yttrade: "Vaur lille Neuls o Hyletta lille Neuls do bude eut hus,
män do glömde o mura stosteunen".- Vokalerna voro ofta i talspråket ut-
bytta mot andra, t.ex. Krister - Krester, Assar - Assor, Erik - Erek,
Bertil - Bertel, Evert - Evort, Vilhelm - Vilhölm, Truls - Tröls, Bolla -
Bölla. Peter - Pettor. Långt öppet A användes i egennamnen Hans, Maria
och Marie - Mari m.fl. Uttaten voro för Karl - Kal (smeknamn Kalle),
Kurt - Kutt, Lars - Laes (smeknamn Lasse), Anders - Annors. Åke - Auge,
Hjalmar - Jälmor, Torsten - Tåsten, Håkan - Haugen, Ingeborg - Ingebör.
Kristian - Kresjan m.fl. H var i allmänhet stumt t.ex. Johan - Joan.
Kersti och Kerstin hette på vardagsspråk Tjitta eller Tjossna. Mar-
gareta uttalades Magretta. Regnade det på Margaretadagen sades det att
"Magretta pissade i nöderna".

Ortnamnen hade inte samma uttal som i stavningen. Ballinglöv hette
Bansle (med långt öppet a) Rättelöv - Rättle, Vinslöv - Vingsle. Öne-
stad - Önesta, Skoglösa - Skolöse. Sista stavelsen i alla ortnamn.

Ni uppl.

Skumann.

som slutade på torp uttalades -törp.

Faderns förnamn blev det normgivande vid anteckningarna i kyrkoböckerna. En fader hette Sven Persson. Han hade två barn Nils och Anna. Dessa skrevs in i kyrkböckerna som Nils Svensson och Anna Svensdotter. Sedermera utbyttes -dotter mot -son, t.ex. Anna Svensson i stället för Anna Svensdotter. För ett halvt århundrade sedan kom faderns efternamn, i detta fall Persson, att användas som släktnamn.

Ynglingarna som togo värvning eller infunno sig som beväringar, hette Nilsson, Persson, Svensson os.v. Det var svårt att skilja dem åt. Så uppkommo de gamla knektanamen Stolt, Blad, Glader, Göte, Sand, Cäsar, Frid, etc. Men dessa gamla knektars namn upptogos inte alltid som släktnamn. Husaren Ola Strids barn kallades inte i efternamn Strid, utan i stället Olsson och Olsdotter.

Ofta nämndes hela faderns namn framför barnets dopnamn i dagligt tal t.ex. Pär Hans 'Nels, Svän Hans 'Ola, Simen jätts 'Elna. Det var inte ovanligt i gamla tider, att en dräng eller piga tjänade flere år på samma ställe. I sådant fall kombinerades deras dopnamn med husbondens hela förnamn. Två personer i min hemtrakt kallades den ene Anners Jens 'Jens.

Den andre Anners Jens'Pär. Den förre var broder till, och den senare dräng hos Anders Jönsson - för att blott nämna ett exempel.

Vid mera karaktäristiska namn kunde endast ett av ~~den~~^{dem} åberopas, En person i Balligslöv hette Bonde Svensson - hans son kallades endast Bona'Anners. - En lantbrukare i Önnestad hette Offe - hans son Offas Pär. Svärsonen som gifte sig med äldsta döttern, fick sitt ursprungliga namn Ola Svens'Anners utbytt till Rxx Offas Annars.

Per var säkerligen det vanligaste namnet i Göinge, Båda^d far, son och sonson kunde heta Pär, och då kallades sonsonen Pär Pär's Pär'sa Pär. I en familj hette fadern och två söner Per. De kallades Manna-Pären. Store Pär och Lille Pär.

S. k. oäkta barn nämndes vanligen med moderns namn i det sammansatta vardagsnamnet, t.ex. Manille Paug, ~~sådana~~^{de} barn kallades ofta på bygden Piepaug eller Piegrebba. En sådan yngling svarade på frågan vad hans far hette: "Ja har ingen far, för ja ä piepaug". I hela sitt liv fick han sedan heta Piepaugen, och hans barn Piepaugens Nels etc. I min hemby voro de två lantbrukarna inflyttade från andra orter. Vad deras föräldrar hette visste man inte och de nämndes därför med

sina riktiga namn: Nels Tåstenson och Swen Pärson (Nils Torstensson och Sven Persson). Nils Torstenssons hustru hette Elna. Hon omtalades såsom Älna Nels Tåstens' eller ~~eller~~ Mor Nels Tåstens' samt tilltalades Mor Älna. - Sven Perssons hustru hette Majnel (Magnhild) och omtalades såsom Swen Pär's Majnel och tilltalades Mor Majnel. När döttrarna omtalades, nämndes alltid Faderns namn först t.ex. Nels Tåstens Emeli, Swen Pär's Segri (Sigrid). - Hade mannen ett öknamn, t.ex. Store Bengt, nämndes efter samma grunder hustrun Sissa Store Bängts', Mor Store Bängts eller ~~eller~~ Mor Sissa. Barnen kallades alltid Store Bängts Nilla etc. Mera vulgärt nämndes hustrurna med ett -skan efter mannens namn, t. ex. Store Bängts skan, Anners Jens-skan, eller fingo rätt och slätt heta käring, detta tämligen oberoende av åldern, t.ex. Fajers Käring. Rätt begränsat var de självförsörjande kvinnornas antal. De förnämsta voro barnmorskan och lärarinnan. Om "joramoren" gifte sig, markerades hennes ställning såsom den mest betydande parten därigenom att mannen kallades Barnamannen, Barnamorskemannen, Joramorens Pär, Barnamorskans Anners etc. En mera känd personlighet i Stoby socken under 1870- och 1880-talen var dåvarande barnmorskan Mor Swenbör (Svenborg), en

resolut kvinna med en väldig kroppshydda. Otaliga historier berättades om ~~henna~~^h. Jag väljer bland den rika floran endast en. Svenborg hade en gång kallats till ett lantbrukarehem i Röinge, där till mannens överraskning den förstfödde kommit alldeles för tidigt. Han ville resonera med Svenborg om denna ömtåliga sak, ~~Hon~~^{han} sköt resolut mannen åt sidan med orden: "Tjue ugor före o tjue ugor ätte, da bler väl forti, dett förbaskada nöd:" - Svenborgs man, som var snickare och dessutom sysslade med kopparning, kallades alltid Swänbörs Tröls.

En fostersom^m till den låghalta lärarinnan i Stoby, sedermera Arkelstorp, kallades Lärarinnans Nels. Lärarinnemannen var ortens gängse benämning på den, som var gift med en lärarinna.

Yrket spelade en stor roll vid namngivningen. Ofta kombinerades en persons yrke med hans dopnamn, t.ex. Tömmermanna-Jonen, Böckare-Pären (böckare-tillverkare av laggkärl), Vigra-Jensen (gjorde vigraköra - korgar av envidjor, s.k. päreköra. En korgmakare frågade alltid: "Ska da va raua alla söena (kokta) päreköra?"~~..~~), Trajsko-Jäppan, (Trajskomannen ~~h~~ tillverkare av träskor), Töfflemagare-Olan, Kassa-Nissen (korgmakare), Silla-Augen, (fisknandlare), Gädde-Swännen (även fiskhandlare), Kageannan eller Ka-

getjäringen, Ila-Älnan eller Ilatjäringen (samlade och sålde blodiglar), Kaustapågem, Limma-Jonen (tillverkade och sålde kvastar), Limme - kvast av björkris), Vespa-Johannen (sålde vispar), Pläjlja-Swännen (gjorde utmärkta slagor), Köra-Älnan (sålde korgar), Horn-Pären (tillverkade och sålde kornskedar), Jersjivare-Swännen (gästgivare. Jersjiveri - gästgiveri), Grisa-Pären (Grishandlare), Kniva-Smeen o.s.v. - Pibe-Smeen var ett öknamn. Ägaren var smed och rökade stängigt pipa.- Sleva -Kalen tillverkade och sålde träslevar. Han läspade starkt, och hans utbud lydde ungefär så här: "Ta da va kena i da?", Namnet ändrades därför till Kena-Kalen.-

Bössesmedens yrke har för länge sedan upphört i Göinge. Sonsonen till en gammal bössesmed levde på 1880:talet och ^{han} kallades Bössesmeens Agust.

Stundom kunde yrket ge anledning till ganska lustiga öknamn. Sälunda kallades en gammal urmakare i Önnestad för Lycketräff (även ola mä laudan), En mångfrestande person kallades Pär Allhanda. Fortfärdiga och slarviga persner hedrades med tillnamnen Smäck och Mäcka (Jmf avdeln. för egentliga öknamn). Slaktare fingo ofta tillnamnet Döen, t. ex. Studadöen, Kaladöen, Färadöen, allt efter deras specialitet.

Den som haft tjänst på en prästgård, klockaregård eller herre-

gård fick ofta ett Prästa-, prosta-, klockare-, Hogaura- framför namnet. t.ex. Prästa-Marnan. Klockare-Pären, Hogaura-Larsen. Arendatorn av ett kronoboställe gick vanligen endast under benämningen Boställaren. Om en person från annat yrke övergick till lantbruk, kombinerades ofta det gamla yrket med hans namn. Sålunda kallades ofta en känd person i Önnestad, som tidigare innehaft en ladufogdebefattning, för Laefogden, och hans son för Laefogdapaugen.

Någon gång uppkomma öknamn genom förvrängning av riktiga namn. Ett känt bygdeoriginal i Önnestad kallades Lombarditen. , vilket inte har något med Lombardiet att göra. Mannen hette Karl Lundberg, och gick ursprungligen under benämningen Lombarrs Kal, En lite retuchering - och Lombarditen var färdig. - Ett originellt syskonpar i Vinslöv kallades Lomsingana, vilket allmänt troddes ha med byn Lomarp att göra. Förklaringen var den, att deras fader var militär och då hade erhållit tillnamnet Lom.

På ett hemman funnos förutom ägaren två personer med namnet Jöns, den ene dräng på gården, den andre boende i ett gadehus. Benämningarna Bonna-Jensen, Dränga-Jensen och Hus-Jensen uteslöt förväxling.

I vardagsspråket spelade, jämte yrket, lands. Landskaps-, Orts- och gårdsnamnen en stor roll. Här nedan några exempel.

Land och landskap: Amerikanaren, Tysken, Danska-Vilhölmen; Blegingapären eller Pär Bleging. Väsjöten, Smälänningen, Släboen.

Byar: Stoby-Nissen, Stoby-Karnan, Värgaba-Pären, Sånagra-Paugen, Askamoren, Vinglinga-Skreddaren, Lommarpa-Annorsen.

Berg o.d.: Klintatorpet kallades ett torp efter berget Klinten (I skifteshandlingar kallades detta berg ursprungligen Balluma hall, sedermera Kärlingberga Klint). Ägarna fingo benämning därefter, Klinta Larsen (hans hustru kunde trolla med kornas mjölk och fick benämningen Klintahäxan), Klinta -Paulen (Hans hustru kallades Paul Pär's Anna), Klinta-Jensen; Krauge-Pären (efter Kråkebäcken), Klacka-Larsen (efter Klackabacken) Mosa-Pytten (bosatt vid en mosse), Sko-Jäppan.

Gårdsnamn: Backa-Pären (efter Backagården), Hulta-Pären (efter Hultet), Pinka-Nissen (efter Pinkatorpet), Brännare-Annan (efter Brännarebacken) Intäppe-Jonen (efter en avsöngring, kallad Intäppan. Intäppe-Jonen var ett stort original. En egenhet hos honom var att ledsaga varje mening med ett tjipp eller tjo, t.ex. "Ja ska ha eun biljätt - tjo - Bansle!"

Ett vida använt ordstäv var :.Tjipp. sa Intäppe-jonen!". I stället för ägarens namn användes ofta gårdsnamnet t.ex. Nybohölmaren, Skoshölmaren. Skolösaden . Kärrdalären m.fl.

Hus: Ett hus vid Almån kallades Pugahused, emedan Puken ansågs hålla till där. Namnet övergick på ägarna. Puga-Svännen m.fl. - En torpstuga i Stoby kallades Respahused. Lumpsamlaren, som bodde där, kallades omväxlande Respa-Bängten och Sladdakrämmaren. -En enstaka belägen gård i Stoby kallades Skäjtesmäll - ägaren Skäjtesmällaren. Ägarna av Barkahused - en gammal smygkrog i Önnestad - kallades Barkens. - Ömvänt kunde huset få namn efter ägaren. En korgmakare gick under benämningen Kassen. Hans gumma kallades Kassa-Nillan, och huset där de bodde Kassahused.

Personnamn Nr 25 Önnestad ägdes på sin tid av en militär Flygare. Därav benämningen Flyaregauren och Flyaren. Efterträdare fick namnet Flyare framför sitt förnamn.. Detta är synnerligen "vehängelet". Ägaren kallas än i dag Flyare-Ereken. - Före laga skiftets tid, då Önnestad var en typisk radby, låg utanför den egentliga byn ett enstaka hemman, troligen ägt av en ~~militär~~ militär, Nr 45 kallat Dunkagården. Ägarna

Kallades Dunken, eller hade framför förnamnet ordet Dunka-. De sista ägarna kallades Dunka-Olan och Dunka-Joanen.

Efter dessa i vardagsspråket förekommande namn övergå vi till de egentliga öknamnen. Dessa buros av personer, som på ett markant sätt skilde sig från mängden genom originalitet, dumhet, kvickhet eller utsvävande levnadssätt.

Öknamn på grund av kroppsliga lyten och andra yttre orsaker.

Exempel på sådana öknamn äro Snoskank (en låghalt snickare, som körde omkring med en "stickehövel). Bängta Gocka (ett inhysesshjon med en egen- domlig guppande gång), Den flueskedene skomagaren (hade fullt med lever- fläckar i ansiktet), Sven Lue (lue - låga eld. Hans rätta namn var Sven ~~Els~~), Röe Joans (Rött hår och rödfnasig hy), Sura Sissa och Fesa-Pären (elak andedräkt), Dän najselöse Jensen (tillplattad och vanställd näsa) Den knorreda Älnan och Kmorres Pär (hade knollrigt hår), Slövs (en lantbrukare med sjaskig, släpande gång. Han kom överens med stationsinspektoren i Önnestad, baronen, att betala den middag, som de till sammans tärde på Frimurarehotellet i Kristianstad. Bland annat förekom sparris. Baronen lade knopparna på sin tallrik och lade rotändarna på Slövsens.

Berättade med förtjusning att "Slovsen la sin middag i portgången till hotallet), Den skorveda Olan (Ständigt utslag). Stamparen kallades en dräng på Nr 27 Önnestad på grund av sin trippande gång. Han hade en kamrat kallad Stocken. Båda voro mycket sirliga och måna om sin klädsel. De gingo ständigt, t.o.m. under det dagliga arbetet, klädda i den gammaldags höga Göingehatten. Tjocke-Sven. Lille Sven och Store-Bengt hade resp. kroppshyddor att tacka för namnen. (Store-Bengt hade vid ett tillfälle kallat Bona-Anners för Räv. Blev för detta tilltag instämt till tinget. Frågade: "Vördi domare, faur en inte si ha en vell?" Svaret var nej. Nästa fråga: "Vördi domare, faur en inte tänka ha en vell?" Svarade att det kunde inte förnekas. "Dau tänker ja nu - rä v", svarade Bengt och blängde argt på Anders). - Sko-Jäppans kärig kallades Tynnan på grund av sin tjocklek. Dottern, som också var korpulent, fick följaktligen namnet Fjäringen.

En gubbe i Önnestads skog miste genom olykshändelse sitt ena öra. och fick följaktligen öknamnet Öjnöringen. Hans son kallades ursprungligen Öjnöringens Abram. Denne Abraham övertog på äldre dagar ett torp i Himla mosse och fick heta Fader Abram i Himla. Gubben var

tämligen försupen och tiggde brännvin överallt."Faur ja ojn syb te, sau ska ja dansa stojnskidekedansen", hette det alltid. Hans barn voro alla mer eller mindre avsigkomna.Äldsta dottern Maria kallades ~~ka~~ Lala.Detta namn har sin egen lilla historia.Maria hade som liten till uppgift att valla Abrahams gamla märr under betesgången. För att fördriva tiden, diktade tösen i sin ensamhet en liten visa, som hon oförtrutet sjöng dagen lång på en entonig melodi. Maria lärde sig aldrig att tala riktigt rent. Därför lät hennes visa ungefär så här"

Ajta de, du lilla narr Märr)
Da tan vara lort i dosken (Busken).
Lala. lala. lort i dosken.
Da tan stitta de pau nonnen(munnen).
Lala, lala. lort i dosken.

Lalas avkomlingar hette Lale paug och Lale grebba.

Öknamn erhöillos ofta på grund av karaktärsfel och laster.

I gammal tid fanns det i Önnestads socken gott om smygkrogar.En sådan i Önnestads by kallades Slut. och en på Backarna belägen kallades efter innehavaren Tomas. Stundom kunde den malören inträffa att"det var Slut i Byen o ~~to~~mas på Backana". De mest kända smygkrogarna i byn voro Barkens (därom har jag i ett annat sammanhang talat) och Festens.Festens var ett gathus, där Festen och hans "fästmö". Feste-

Tosan. regerade. Festen hade tidigare varit hemmansägare, men vid försäljningen tagit undan en tomt för egen räkning vid byagatan. En sådan avsöndring kallades på bygdespråket för "festa" och hade givit upphov till ägarens namn. - En annan känd lönnkrögare var Isa Gubbe. Denne var tre gånger straffad för olaga brännvinsförsäljning. Sista gången erhöll han den tidens hårdaste straff för sådant lagbrott, 28 dygns fängelse med vatten och bröd. Han lagade då i ordning ett stort glasögonfodral av bleckplåt och fyllde detta med snus och tobak samt erhöll nådigt tillstånd att ta sitt "glarivenafotral" med sig. Gunben sade sig inte kunna leva den dag då han inte fick ett kvarter brännvin - och uppnådde en ålder av 96 år! - Brännevins-Mårten och Ölle-Föller voro ett par kända fyllbultar i Önnestad.- Två simpla och supiga personer i Stoby socken hedrades med namnet Slabb, Ola Slabb och Swen Slabb.- Om Nils Svensson i Rättelöv och hans broder Per har jag talat i På minnenas mark". Per var en stor supare och kortspelare samt hedrades med mångan öknamn? Rättla-Pären, Tratten, Pär Tratt m.fl. Fem glada kamrater i Önnestad gingo under benämningarna: Jens Jög (jög - gök, kaffekask), Bellman (Obs! den gängse populära bygdeföre-

ställningen om Bellman, såsom något slags homarr, suput och Ulvspegel av sämsta slag). Torris (ständigt torr och törstig) och Attans Anners (efter hemmansnumret nr 18) - Torris hade nog humor att själv acceptera namnet och döpte sin gård till Torrehem - ganska betecknande på grund av högt läge och lätt sandjord.

En Person i Önnestad kallades Bullerkrona eller Bullringen på grund av sitt supande samt sin svärjande och bullrande framfart. Hans söner ärvde faderns egenskaper, voro "sillakrämmare" och gingo under namnen Pär Bollring och Nels Bollring.

I min hemby erhöll den ene lantbrukaren namnet ~~Tåster~~ Sölten eller Swen Sölten. Hans ständiga valspråk var: Ojt öre ~~hå~~ hid o ojt öre did, sau jör ad nöed! Ola Slabb beskrev Swen Söltens "brydegille" sålunda: Vi finge ormafläsk (amer, fläsk) o svältijälsöppa (fruktsoppa - ingen mat för arbetare) o vöfflor som en konne spiga onne töfflor (sega våfflor) o onkaustavann (Vatten som ugnskvasten doppats i - benämningen på dåligt kaffe. Te kallades av arbetarna för "fördarvat vann!)). Den andre hemmansägaren hette Nils Torstensson och fick såsom pangdang till Sölten heta Tåster.

På skogslotten till nr 36 Önnestad bodde Kleppe-Pären och Klocke-Nissen. Den förre hade fått sitt namn, emedan hans fader stulit en knipa halm, den senare hade själv stulit en klocka.

Swen Fett hade erhållit sitt oknamn på grund av sin oerhörda smutsighet. Hans dräng fick heta Pär Talj eller Talbiden.- Kniva- Bärnten på grund av sin benägenhet för slagsmål och knivskärning. Pär Smäck emedan han "smäckte" d.v.s. utförde arbetet dåligt. Gamla-Mäcka emellan "måckade"(fuskade) med litet av varje. Gamla Mäckas dotter fick hela sitt liv heta Lilla-Mäcka. - Pilatävan var ett illa känt fruntimmer, fästmo till Rackaren (nattmannen). Smader, Bänjta, Galoppan, Paustväskan och Tigge-Tören var kända sladderkärningar. En person fick hela sitt liv heta Mesömmarsnötten, emedan ryktet påstod att att han samma midsommarnatt skaffat till världen tre barn med olika kvinnor. En gumma, som varje vecka hämtat kaffesumpen till Bolinders, fick heta Sumpamoren. - En person i Önnestad, hade i sin ungdom erhållit ett stop brännvin såsom belöning därför att han förtärt ett dussin flugori ett glas brännvin. Han fick efter detta heta Flue-Slugen, vilket namn sedan förkortades till Slugen och ärvdes av hans barn.

Öknamn erhöellos ofta på grund av helt obetydliga händelser eller rena tillfälligheter. - En person. som metat på Kristi Himmelsfärds. dag, fick hela sitt återstående liv heta Kresti Feskare.- En släkt i Önnestad fick ända till tredje led heta Lärjungarna. Upprinnelsen till detta namn är det enklast tänkbara, En yngling skulle lära sig att handtera lien. "Kom sau ska ja lära de o slau, din lille lärjunge", yttrade hans far. Pojken fick från den dagen heta Lärjongen, och hans efterkommande ha fått bära samma namn: Lärjonga-Edvarden, Lärjonga-Älnan etc.

En släkt bar i långa tider namnet Sluer(Slug). Den första bäraren av namnet råkade felsäga sig. "Va ja inte sluer, som aud opp suled o stöppade söed (Spadet) i lomman hem te min gamla mor?". Han döptes genast till Swen Sluer, och hans barn fingo sedan heta Sluers Hanna, Sluers ¹²Wels etc.

En lantbrukare i Önnestad kallades Brautoms Anners, därför att han alltid sade sig ha bråttom. I byns handelsbod träffade han samman med Flyare-Olan. Efter en stund utlät sig Anders: "Nu faur ja gau, för ja ska mä da dära Flyanes tåged." "Ja dau faur du jagu ha Brautom,

blev Olas torra svar. - En person, som efter erhållen traktering alltid brukade säga: "Tack för spanderningen", fick bära detta uttryck som öknamn.

Ofta är det föräldrarnas smeknamn på barnen som sedan stannat såsom öknamn. Det mindre tilltalande namnet Dradden har uppkommit på detta sätt och avkomlingarna gå under benämningen Draddapaugana. Stoghöveln är ett öknamn med samma ursprung.

Stundom voro öknamnen rena ordlekar. Gustav kallades Guss käpp. (Namnet Gustav uttyddes nämligen Guds stav.) En person på Önnestads slöjdverkstad, Axel, kallades Tvärs över väjen. vilket förklarades så att vagnsaxeln ligger tvärs över vägen. - En annan arbetare på verkstaden hade i sin ungdom druckit koncentrerad lut ist.f. svegdricka. Strupen hade vuxit igen och han fick födan genom ett silverrör i magen. Kallades Nels mä röred. Stundom även Klinken, emedan han vid lådtillverkning klinkade spiken. - Upprinnelsen till en del öknamn har jag inte kunnat spira, t.ex. Grantinge Faen, Spege-Nissen och Röttornas Nels. En person kallades av okänd anledning Statt-fran. En "bonnamora" som endast kände till hans öknamn, råkade i hastigheten säga: "Va se go o sed fran. Statt-fran!" Upprinnelsen till öknamnen Guden och Spöged känner jag inte heller till. Efterträdaren till Guden fick benämningen Den nye Guden.

Tillsammans med en gammal Önnestadsbo har jag under de senaste dagarna kontrollerat de vardags- och öknamn som förekommit inom socknen, och redogör för resultatet här nedan:

Vardagsnamn med hänsyn till orten:Jorra-Nillan (kommen från Djurröd), Fula-Johannessen (efter Fågelsång i Ullstorp.Hans dotter, som köpt ~~ett~~hus ett hus i Önnestad, kallades Fula-Älnan. Hon var mycket svag för utländska ord, sade t.ex. konist i st.f. komiskt. Dottern kallades Fula-Ingrien eller med hänsyn till hennes högfärd för Paufulen),Bockka-Älnan (kommen från Bockaboda), Döhöringa-Tjittan' (efter Döhöringabacken), Sivra-Pären (bodde i Sivrakrogen),Jorboa-Pären (bodde i en "jorstua").

Efter faderns och moderns namn eller yrke: Eär Böllas Pär och Pär Böllas Bölla (efter modern Bolla),Janne Tjitte Kal (efter faderns och moderns namn),Manillekans Bäjnta (efter modern Manilla),Magrette-Nels' (efter modern ~~M~~argareta), Klockare-Idan (fadern var klockare). Kuska-Pären (fadern var kusk),Stryge-Älnan (tvätt och strykning) Kalsa-Tildan (Fadern hette Karl), Sladdakrämmarens hette ett hus, där innehavaren var Sladdakrämmare, Köptes sedan av Jisels-Sven (dottern gicj under benämningen Jisels-Segri), och sedan av Nils Nilsson, kal-

lad Tornberg efter ett gammalt knektanamn i släkten. Dottern Segi Nelsen gick under benämningen Tornbarjs Segri~~f~~.

Efter kroppsliga lyten m.m.:Innehavaren av Ullstorpsgården kallades av okänd anledning för Råva-Swännen (odlade potatis på gårdens sandjord. "Do vore som äggablommor).Johannes Nilsson i Ullstorp kallades Kungen. Han döpte sedan sin gård till Johannesberg. Urmakare Sjögren kallades Nattugglan emedan han vankade ute om nätterna.Den person, som jag på sin tid köpte mitt hus av, kallades för Den glada änkan. ~~Nin granne~~ granne hade en änka från Ullstorp som husföreståndarinna, och denna kallades även Den glada änkan.En person från Ullstorp kallades av okänd anledning för Kotta-Nelsen eller Kotten.Den knorreda Älnan hade sitt namn på grund av knollrigt hår. Avkomlingarna kallade Krorres pauga eller helt enkelt Knorringana. Snemunna hade sitt öknamn på grund~~av~~ grund av sitt lyte. Hon livnärde sig med torghandel och kallades därför även Blomsterflickan. Momsa kallades en kvinna, därför att hon momsade (smackade när hon åt), En lantbrukare kallades av obekant anledning för Sine-Olan. Hans dotter hette Älna och gick under det egendomliga öknamnet Sine-Olans långskånkade solring. En folkskollärare

i Önnestad, Magnus Werlin, var liten till växten och gick bland sina elever under öknamnet Mäster Pinne eller Mäster Knobb.

På 1930:talet fanns en del äldre lärare vid läroverket i Kristianstad, som bland sina elever hedrades Med öknamn: Bobby (lektor Flensburg, som i sin ungdom blivit spådd, att han skulle dödas av en från taket nedrasande tegelsten. Gick därför alltid mitt på gatan. Bobby var smeknamnet på den engelska polisen), Gobben eller Appgren (Lektor Uppgren), Tja-tja (adjunkt Hansson, en av eleverna avhållen lärare och stor patriot. Berättade att en ingenjör i U.S.A. sade: "Tja, tja. ge mej svenskar mä snus och brännevin, o jag ska bygga järnväg ända till hälvete(, Fotogen-Agust(kyrkoherde August Bruhn från Skepparslöv, som tjänstgjorde säsong~~xxxx~~ extra lärare. Drev sin gamla Ford med fotogen eller eller fotogenblandad bensin), Patent-Jesus (en kristendoms~~lärare~~), Den döpte(var ursprung~~l~~ligen ateist, men gifte sig sedan med en baptist-tandläkare och steg ner i vattnet för att undfå den nya döpelsen).

Omkring 1910 voro vi unga och glada ogifta lärare vid härvarande folk-

4.
hög skola. Roade oss med att antaga bibliska namn: Daniel (därför att han räddats ur lejonkulan), Esau (därför att han var luden invärtes!), Jakob (därför att han blivit lurad av Laban), Laban (därför att han lurat Jakob. Namnet gick sedan i arv till sonen.) Laban kallades även Skrubbhjveln, Hans fästmö Petri fäng. En samtidig skolkökslärarinna, Astrid Norberg, kallades i kamratkretsen Rosamunda. Blev sedan gift med "Jakob" (Johan Palmer). - Jag undervisade bl.a. i räkning och bokföring. Roade mig med att på äkta göingska säga: Så dra vi en streg! Fick följaktligen bland eleverna bära öknamnet Stregen.

Original.

Lassa-Måns i Stoby socken

I den samling Skånehistorier, som på sin tid utgavs av Skånska Aftonsbladet, förekom bland andra original från min hemtrakt även Lassa måns. Där berättades dels om hans bravader såsom dräng i Stoby prästgård. dels om hans drängklats i Röinge gästgivaregård.

I min barndom hade jag hört många historier om denne Lassa Måns, som hade blivit en burlesk legendfigur och sades vara "eun ritti Ulspel". När gubbarna vid sina gillen njöto rykande toddy och sögo sina lång-

pipor, stoppade med Ystads "Räled o tört", kom Lassa Måns ofta på tapeten, och jag är övertygad om, att de efter bästa förmåga "förfotade" historierna om hans skälmstycken och bravader. De berättade att Måns retade folk genom att bokstavligen utföra de order, som nan fick; hur han fick Bansla bonnamoror i håred på ingandra genom att skura deras pannejärn blanka; hur han lånte suren av alla bonnamororna i Rättla by; Hur han lagade att ~~alla~~ ölla bonnerna i Bansle kom fär sent till ottesången m.m.

Många år gingo. sedan jag i min gröna ungdom lyssnat till gubbarnas berättelser om Lassa Måns. Skulle det vara möjligt, att överflytta denne halvt legendariske figur till verklighetens fasta mark, Jag började göra efterforskningar bland bygdens folk. Allmän var den uppfattningen att Måns levde, regerade och bytte tjänster "ve dän tien naur stambanan budes". Mycket som hänt i bygden och inte exakt kunde tidsbestämmas förlades till tiden för stambanans tillkomst - en stor händelse, som bröt bygdens isolering och betecknade gränslinjen mellan gammal tid och ny. Uppgiften att Måns skulle hetat Måns Larsson föranledde efterforskningar i socknens kyrkoböcker för 1860-1870 talen. Resultatet blev negativt. Ingen sockenbo med namnet Måns

Larsson kunde vara identisk med Lassa Måns. Så kom jag i förbindelse med järnvägsmannen Herman Nilsson i Hässleholm - en framstående kännare av bygdens kultur- och personhistoria. Han lämnade åtskilliga upplysningar om Måns och hans släkt, varav framgick, att tiktiga namnet var Måns Lasson, och att han varit död långt före järnvägens byggande. Nu gav letandet i kyrkoböckerna bättre resultat.

Måns Lasson var förr i Ballingslöv 1761. Hans hustru Elna var förr i Röke samma år och död 1842, För makarna Lasson är i husförhörslängden antecknat: "Skattefria, Kända för mindre god vandel". I äktenskapet föddes ~~18~~ 1798 en son, Lasse Månsson.

Måns Larsson dög 1849, då han var skriven hos sonen Lasse, torpare å nr 9 Ballinglöv. Denne var gift med Sissa Jönsdotter, född 1802 i Gumlösa. Lasse Månsson hade en dotter, Hanna Lassesdotter, född 1814, död 1909. För henne var enligt husförhörslängden lyst till äktenskap med Aug. Öster, men något giftermål blev inte av.

Med Hanna Lassesdotter utslocknade "ätten Lassa Mås". Till utfyllande av dessa torra siffror har Herman Nilsson, som i unga dagar väl kände denna Hanna, berättat åtskilligt om släkten.

Måns Lassons föräldrar hade varit ett förmäget bondfolk i Näs, som genom oförsiktiga transaktioner blivit ruinerade. Måns tilhörde de yngsta bland barnen i den relativt stora kullen och hade sett dagen efter sötebrödsdagarnas slåt. Han fick därför gå de fattiges vanliga yrkeskurva: vaktpojke, dräng, torpare, fattighjon. En tid var Måns husar för Gulastorp. men krigarlivet passade honom föga. Han rymde, men blev gripen och dömd att slita spö, Måns tog saken kallt. "Slån i bara, pauga, da ä Gulastörps tröja I banken pau", yttrade han under exekutionen,

Hanna hade åtskilligt att berätta om sin farfar. bl.a. att han en gång drog sin hustru på släde till julottan, när bönderna vägrat honom skjuts. Denna slädfärd blev i folktraditionen åtskilligt utbroderad. - Mycket berättas om Måns på den tiden han tjänade hos prosten Jönsson i Stoby. Huruvida det i verkligheten var hos prosten Jönsson han tjänade. kan ju ifrågasättas. Måns var nämligen 64 år, då prosten tillträdde ämbetet i Stoby. Det kan ju ha varit hos företrädaren Mobeck, som Måns hade tjänst. Men ingenting hindrar. att Måns oaktat sina 64 år varit dagsverkare hos prosten Jönsson.

Följande historia är typisk både för prosten och Måns, och kan mycket väl vara sann. Måns hade tillsammans med prostens tjänare varit på skogsskogsarbete en snöig vinterdag och satt på kvällen vid måltiden i prostens "fölkastua", inredd i "onnehused" (kallades därför av folkhumorn för Haddis - Hades, underjorden). Prosten spatserade fram och åter på golvet och tyckte att Måns var väl dryg i maten. "Syrak säger, att man inte skall överlasta sin mage", förmanade prostens Måns replikerade strax: "Ja, hade Syrak vaed mä i skoen i da, sa, hade han sajt nöed heult aned!".

Även den mäktige länsmannen kunde få en släng av slev. Måns höll på att lappa taket av halm på sitt torp, när länsmannen kom åkande förbi. Måns kastade sig då framstupa och famnade över ryggnings. "Varför ligger Måns på det sättet", undrade länsmannen. "Jo, naur saudana kara komma, sau faur en haulla om da lilla en har" menade Måns.

I "Skånehistorier" berättas, att Måns på gamla dar fick flytta in i Stoby fattigstuga. Under den tiden brukade livskvadronen ur Skånska Husarregementet ha sina befälsmöten på en hed i närheten av byn. En gå

gång, när man höll korum, var Måns med som åskådare. Förveten som alltid stappade han fram till ryttmästaren. "Ä dätta liv", frågade han. "Nej! det är det inte", ljud svaret barskt och avvisande. "Jaså inte. Ja, dau har ja allri seutt sau många döinga pau eun gång", sa måns och gick därifrån.

Uppgiften om fattigstugan i Stoby förefaller skenbart oriktig. Något försörjnings- eller ålderdomshem i egentlig mening fick Stoby först 1911, då "Backa-Pärens" hemman i Arkelstorp inköptes för ändamålet. Byggnaderna förstördes genom eldsvåda 1927, varefter det nuvarande förnämliga ålderdomshemmet uppfördes. Ända till 1911 försålles fattighjon på auktion och inackorderades hos den minstbjudande. Men det fanns även kojor, bebodda av gamla original, som ingen ville ha i sin kost. De fingo där nödtorftigt mat och vedbrand av bönderna i fattigvårdsroten. Det omtalas att prosten Jönsson lät bära mat till några gamla, som bodde i en stuga i prästgårdens närhet. Och där skulle Måns ha framlevt sina sista dagar. En dag kom prosten dit för att se om den. Måns låg på sin säng och sjöng visor. "Har inte Måns något annat att tänka på, än sjunga visor in i det sista", sporde prosten. "Ja tycke da ä

roled o gau om deu gamle visorna, innan en gaur ifrau da vasslia",
menade Måns. (För sanningsenligheten kan jag inte garantera).

Sonen Lasse Månsson har inte lämnat något spår efter sig i folktra-
ditionen och inte varit på något sätt märkvärdig. Av någon anledning g-
 gick ~~xxxx~~ han under benämningen Lasse Korn. En uppgift att han till-
verkade hornstedar, och att nämnet skulle härletts därifrån, är må-
hända riktig, Hans dotter Hanna hade ärvt åtskilligt av farfaderns ~~egxxx~~
egenskaper. Hon var en kraftnatur, satirisk och slagfärdig. I byg-
den nämndes hon Lasse Horns Hanna eller rätt och slätt Horna-Hannan.
I sin ungdom födde hon två flickor utom äktenskaper. Den ena dog
som barn, den andra hette Elna Bengtsson (fadern kallades Långe-
Bengt) och dog i 25:årsåldern. Någon tid efter Elnas födelse blev Hanna
kallad till Prosten Gierow för att "skriftas". Hon kom tidigt en
morgon och hade barnet med sig. Ingen var uppe i prästgården, men Han-
na bankade på tills en av pigorna kom och öppnade och visade henne
in i det oeldade expeditionsrummet. Hanna var inte blyg av sig. Hon
ville ha eldat för det lilla barnets skull. När rummet blev varmt,
lossade hon på svepet och skötte om barnet. Det var inte någon be-

haglig doft, som mötte prosten, när han äntligen kom."Varför har du inte lämnat barnet hemma", dundrade han."Där ä ingen som vell ta imod Horna-Hannans horunge", lydde svaret. Förhöret gick bra. Hanna var väl bevandrad i sin katekes och bibliska historia. Men därmed var inte besöket slut. Hanna förklarade, att hon suttit där så länge, att hon måste ha en bit mat, om hon skulle orka bära ungen den långa vägen hem. Vilket ju svårligen kunde förvägras henne.- Efter faderns död bodde Hanna en tid hos Hallengrenskan, änka efter Måns Hallengren. en av bygdens tusenkonstnärer: Jägare, fiskare, hunddressör, fiolspelare, Auktionsropare. visdiktare m.m. Sedan köpte hon "Grens Pärsa jorstua" nära gränsen till Tockarp. I sin krafts dagar kunde Hanna åtaga sig även det tyngsta arbete, flåhackade och "tjylnade sveuor" (brände svedjor) som hon hade till hölvten tillsammans med "Dala-Petteren". Sin stuga t tillbyggde hon med två rum, så att hon fick både köks- och förstgång. Själv utförde hon allt skaktningsarbetet. Putsat och fint var det alltid både ini och utanpå stugan. På äldre dar blev hon byns "kagekäring" i hård konkurrens med "Käle/Mari". Hon dog den 15 juli 1909, och därmed gick den sista av Lassa Måns ättlingar ur tiden. Men det

12.

ACC. N:R M. 14786:29.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

skulle inte förvåna mig, om de gamle i bygden ännu minnas denne "ulspel" och öka ut den gamla repertoaren med nya historier om hans bravader.